

JUHLAJULKAISU

MATTI YLÖSTALO

1917 · 4/2 · 1987

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

VAMMALA 1987. VAMMALAN KIRJAPAINO OY

ISSN 0356-7222

ISBN 951-855-087-5

ISBN 978-951-855-870-8 (PDF)

Factoring sivullissuojan näkökulmasta

1. Johdanto

Factoring¹ on yksi monista maassamme tällä hetkellä käytössä olevista erityisrahoitusmuodoista. Erityisrahoitussopimukset ovat kehittyneet voittopuolisesti yritysmaailman esittämistä haasteista tyydyttämään yritysten spesiaalisia luottotarpeita. Niiden ei ole katsottu voivan yhtä tehokkaasti tulla hoidetuksi yksinomaan perinteisten rahoitusjärjestelyjen avulla. Tämä on merkinnyt myös erityisluottolaitosten — rahoitusyhtiöiden² — perustamista hoitamaan erityisrahoitusta.

Erityisrahoitussopimusten sisällölliseen kehittymiseen on vaikuttanut paitsi yritysten erityiset luottotarpeet myös luonnollisesti voimassa oleva lainsäädäntö. Erityisrahoitussopimusten avulla aikaansaadun rahoitusjärjestelyn tulee olla perusrakenteeltaan tarpeeksi yksinkertainen ja selkeä sekä liiketaloudellisesti että oikeudellisesti arvioituna,

¹ Factoringin käsitteestä laajemmin ks. mm. *Braekhus*, Factoring sikringscessioenen i nytt perspektiv, Nordisk Gjenklang, Festskrift till Arnholm, Oslo 1969, s. 331—333 kirjallisuusviittauksineen ja *Björk*, Om factoring, SvJT 1983 s. 325—329 sekä *Boman*, Factoring och leasing, Lund 1985, s. 15—22. Ks. myös *Havansi*, Luotto-oikeus, Rovaniemi 1984, s. 77—78.

² Factoring-rahoitusta organisoidusti harjoittavat rahoitusyhtiöt ovat pääsääntöisesti pankkien tytäryhtiöitä niin, että kaikilla suurilla pankkiryhmittymillä on oma rahoitusyhtiönsä. Näillä yhtiöillä on yleensä oma osastonsa osamaksukaupparahoitusta, leasing-rahoitusta ja factoring-rahoitusta varten. Merkittävimmät rahoitusyhtiöt (v. 1984) Suomessa ovat taseen perusteella ensinnäkin Suomen Rahoitusyhtiöiden Yhdistys ry:n jäsenet (suluissa pääomistaja): Suomen Yritysrahoitus Oy (SYP), Kansallisrahoitus Oy (KOP), SKOP-Rahoitus Oy (SKOP), PSP-Rahoitus Oy (PSP), OP-Rahoituskeskus Oy (OKO), Asiakasrahoitus Oy (HOP), STS-Rahoitus Oy (STS), Ålands Leasing Ab (ÅAB) ja Ålands Factoring Ab (ÅAB) sekä muita pankkikonserneihin kuuluvia Aktivfinans Ab (SR) ja Ålands Finans Ab (OPR), jotka toimivat Ahvenanmaalla. Pankkien ulkopuolisia varsinaisia rahoitusyhtiöitä ovat mm. Independent Rahoitus Oy ja Oy Scanleasing Ab. Näitä pankkien ulkopuolisia rahoitusyhtiöitä on nytemmin perustettu lukuisia. Lisäksi monilla suurilla yrityksillä saattaa olla oma rahoitusyhtiönsä oman liiketoiminnan rahoituksesta huolehtimassa. On syytä todeta, ettei meillä ole vielä rahoitusyhtiölakia, joka sääntelisi po. kenttää. Asiasta on kuitenkin valmistunut ehdotus rahoitusyhtiölaiksi, ks. *Kom 1984: 2* rahoitusyhteisötoimikunnan mietintö. — Ruotsissa rahoitusyhtiöitä v. 1984 oli kaikkiaan 208.

jotta po. järjestely myös käytännössä toimisi eri osapuolia tyydyttävällä tavalla. Erityisrahoitus sopimusten kehittäminen on tapahtunut ja yhä tapahtuu rahoitusyhtiöiden toimesta.³ Ne on laadittu yleensä vakiosopimusten muotoon. Valmiita jo käytännössä toimivia erityisrahoitusjärjestelyjä on nykyisin rahoitusyhtiöillä tarjottavanaan varsin suuri tuotevalikoima.⁴

Factoring-rahoitusta samoin kuin osamaksukauppa- ja leasingrahoitusta koskevia vakiosopimuksen ehtoja laadittaessa on jouduttu ottamaan huomioon ennen muuta sopimus-, esine- ja prosessioikeudelliset säännökset mm. VKL:ssa, OsamaksuKL:ssa, UL:ssa ja KS:ssä. Alan materiaalinen erityislainsäädäntö on vielä perin vähäistä: osamaksukauppalaki ja laki luottoehtoista osamaksukaupassa. Alati kehittyvällä kuluttajasuojalainsäädännöllä on kuitenkin heijastusvaikutuksia erityisesti rahoitusjärjestelmien markkinointiin.

Tässä esityksessä keskityn tarkastelemaan sivullissuojakysymyksiä, joita esiintyy factoring-rahoituksen yhteydessä. Tarkastelu ulotetaan vain kotimaiseen factoringiin erotuksena vientifactoringista.⁵ Ennen esineoikeudellisten kysymysten käsittelyä on syytä suorittaa lyhyt factoring-rahoitusjärjestelyn kuvaus.

II. Factoring-rahoituksen juridiset erityispiirteet

Factoring on likeyritykselle myynnistä syntyvien laskusaatavien (myyntisaatavien) suunnitelmallista välitöntä rahaksi muuntamista rahoitusyhtiön (factoring-osaston) avulla. Factoring-luototus edellyttää asiakasyrityksen ja rahoitusyhtiön välistä rahoitus sopimusta, johon liittyy säännöllisesti rahoitusta koskevat vakioehdot. Rahoitus sopimuksessa määritellään mm. luoton enimmäismäärä ja factoring-palkkio⁶.

³ Palvelukehityksen suuntaus on, että rakennetaan joustavia *palvelupaketteja* asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaan. Rahoitusyhtiöiden konsultoiva panos tulee ilmeisesti kasvamaan.

⁴ Tällä hetkellä rahoitusyhtiöt markkinoivat yli kahtakymmentä erilaista rahoitusmuotoa, jotka koskevat investointien rahoitusta, käyttöpääomarahoitusta ja myynnin tukirahoitusta.

⁵ Vientifactoring eroaa varsin monessa kohdin kotimaisesta factoringista, minkä vuoksi olen katsonut tarkoituksenmukaiseksi suorittaa mainitun rajauksen. Huomattava ero on siinä, että vientifactoringissa luottoriski on rahoittajalla toisin kuin kotimaisessa factoringissa. Vientifactoringista ks. erit. *Boman*, mt. s. 42—86.

⁶ Factoring-rahoittajan palkkio peritään yleensä prosenttimääräisenä *käsittelymaksuna* jokaisen siirretyn laskusaatavan määrästä (0,5—2,5 %).

Velastaan luottotiliillä myyjä suorittaa lisäksi *vuotuista korkoa* sopimuksessa mainitun prosenttimäärän. Se on noin 10 % suuruusluokkaa — käytännössä se on yleensä sidottu luotollisen shekkitiilin korkokantaan.

Samoin siinä sovitaan perinnän yksityiskohdista, asiakkaalle (= myyjälle) lähetettävistä tulosteista ja muusta factoring-rahoitukseen liittyvästä palvelusta (mm. reskontrakirjanpidon pitämisestä).

Rahoitussopimuksen toisen puolen muodostaa vakuuksista sopiminen. Niinpä asiakasyritys eli luotonsaaja *siirtää* säännöllisesti *kaikki* (myös tulevat) *myyntilaskunsa* luotonantajalle eli rahoitusyhtiölle. Tämä tapahtuu niin, että asiakasyritys ilmoittaa ostajille eli omille asiakkailleen — yleensä laskuun leimasimella lyödyllä tekstillä —, että lasku on siirretty rahoitusyhtiölle ja että lasku on maksettava tälle. Samalla asiakasyritys lähettää aina laskujäljennöksen rahoitusyhtiölle. Se maksaa luototuksen perusteeksi hyväksymistään laskuista välittömästi asiakasyritykselle nykyisen käytännön mukaan 80 % niiden määrästä. Loppuosan asiakasyritys saa rahoitusyhtiöltä sitten kun ostaja on maksanut koko laskun määrän rahoitusyhtiölle.

Tiivistetysti kuvailtuna factoring-rahoitusjärjestely etenee ajallisesti seuraavalla tavalla:

1. Rahoitussopimus asiakkaan (myyjän M) ja rahoittajan (rahoitusyhtiön R) välillä,
2. tavaratoimitukset M:ltä ostajille $0^1, 0^2, \dots, 0^n$,
3. M toimittaa siirtomerkinnöin varustetut laskut ostajille ($0^1 - 0^n$) ja laskujäljennökset R:lle,
4. R siirtää 80 % luototuksen perusteeksi hyväksymiensä (0^1 ja 0^3 :n laskut) laskujen määrästä M:n tilille luoton enimmäismäärän puitteissa,
5. ostajat ($0^1 - 0^n$) maksavat (erääntyneet) laskut R:lle, ja
6. R siirtää loput 20 % luototuksen kohteena olleiden laskujen määrästä M:lle kuin myös siirtää luototuksen ulkopuolelle jääneiden laskujen määrän M:lle.

Oleellista on, että rahoittaja luotottaa tietyn limiitin puitteissa asiakkaansa myyntisaatavia ja että asiakas siirtää rahoittajalle rahoittajan rahoitussopimukseen perustuvien (luototettavaksi hyväksyttävien) saatavien vakuudeksi kaikki laskusaatavansa riippumatta siitä, tulevatko ne kuulumaan luototuksen piiriin vai eivät.

III. Myyntisaatavan siirron lähempi teoreettinen kuvaus

Edellä todettiin, että factoring-rahallaitoksessa asiakasyritys (myyjä) säännöllisesti siirtää myyntisaatavansa rahoittajalle. Mistä oikeustoimesta perimmältään tällöin on kysymys? Vastauksella tähän saat-
taa olla merkitystä arvioitaessa rahoittajan oikeusasemaa suhteessa

sopijapuoleen ja tämän velkojiin eri normien (mm. esineoikeudellisten ja takaisinsaantinormien) kannalta.

Ajateltavissa olevia teoreettisia vaihtoehtoja on useita:

- (1) saatavan *panttaus*,
- (2) saatavan luovutussiirto omistajanvaihdestarkoituksessa eli saatavan *kauppa*,
- (3) saatavan siirto *velan maksuna* (*datio in solutum*),
- (4) saatavan ns. inkassosiirto eli *perimistoimeksiantona*, ja
- (5) saatavan ns. *vakuusluovutus*.

Kun arvioidaan myyntisaatavan siirron teoreettisia taustoja, otetaan lähtökohdaksi osapuolten todelliset rahoitussopimuksella tavoitellut tarkoitukset, jotka ovat objektiivisesti todennettavissa. Sitä vastoin ratkaisevaa ei ole se, mitä ilmauksia sopijapuolet ovat käyttäneet rahoitussopimuksessa ja siirtoilmoituksissa. Lisäksi tarkastelussa on syytä kiinnittää huomiota niihin oikeutuksiin, jotka liittyvät yhtäältä panttioikeuteen ja toisaalta omistusoikeuteen.⁷

Lähdettäessä edellä esitetyltä pohjalta saatetaan todeta, että factoring-rahoitussopimuksessa osapuolten tarkoituksena säännöllisesti on, että myyntisaatavat siirretään rahoittajalle rahoitussopimukseen perustuvien saatavien *vakuudeksi*.

Vakuustarkoitus käy ilmi paitsi osapuolten käyttämästä terminologiasta myös ennen muuta siitä, että myyjä kantaa sopimuksen perusteella riskin ostaja-velallisen maksukyvyttömyydestä. Niinpä jos ostaja ei maksa rahoittajalle siirrettyä saatavaa sen eräännyttyä, on rahoitussopimuksessa lähemmin määritellyin edellytyksin rahoittajalla säännöllisesti oikeus poistaa tällainen saatava luototuksen perusteeksi hyväksytyjen saatavien määrästä. Saatavan siirto myyjältä rahoittajalle ei siten ole siinä mielessä lopullinen oikeustoimi, että rahoittaja luovutuksensaajana kantaisi riskin saatavan hyvyydestä. Luottoriski ostajien maksukyvyttömyydestä säilyy siis myyjällä sopimuksen perusteella. VKL 9.2 §:n mukaan luovuttaja ei ole vastuussa velallisen maksukyvyttömyydestä, ellei hän ole siihen velvoittautunut. Sama koskee vastaavasti panttausta (VKL 10 §).⁸

Aiemmin mainitut vaihtoehdot 2 ja 3 edellä esitetyn perusteella eivät yleensä tule kysymykseen factoring-rahoitusjärjestelyssä. Saatavan

⁷ Ks. *Braekhus*, ma. s. 342—343 ja *Havansi*, Esinevakuus oikeudet, Helsinki 1984, s. 144.

⁸ Ks. *Hakulinen*, Velkakirjalaki, Porvoo 1965, s. 92—93 ja 95—96, *Havansi*, mt. s. 143, *Aurejärvi*, Luotto- ja maksuvälineet, Jyväskylä 1986, s. 79, *Björk*, SvJT 1983 s. 352. Vrt. *Frigell*, Fakturaköp — pantsättning eller omsättningsköp?, SvJT 1984 s. 71.

luovutussiirto omistajanvaihdostarkoituksessa (2) merkitsee sitä, että luovutuksensaaja saa lopullisesti pitää ostamansa laskusaatavan. Luovutuksensaajalla ei ole sen paremmin tilitysvastuuta myyjään nähden kuin saatavaakaan myyjältä. Käytännössä on tällöin yleensä kysymys *epävarmojen saatavien kaupasta*, jolloin kauppahinta on huomattavasti pienempi kuin saatavan nimellismäärä. Tällainen laskusaatava jää myyjän konkurssivarallisuuden ulkopuolelle, jolleivät sitten takaisinsaannin edellytykset täyty.⁹ Laskusaatavan ostanut henkilö kantaa po. tapauksessa riskin siitä, että hän saa perityksi saatavan velalliselta.

Saatavan siirtoa voidaan käyttää myös *velan maksuna* (3) rahan sijasta. Tarkoitus on silloin, että saatavan vastaanottaja saa täyden maksun saatavan muodossa eikä hänellä ole mitään tilitysvastuuta. Tosin OikTL 37 §:n pakottava säännös koskee myös em. tapausta, mikäli saatava ei ole vielä siirron hetkellä erääntynyt maksettavaksi. Takaisinsääntöjen soveltaminen on tässäkin tapauksessa periaatteessa mahdollista.¹⁰

Myöskään saatavan siirrosta *perimistoimeksiannot* (4) ei voi olla kysymys factoring-rahoitussopimuksen mukaisessa saatavan siirrosta rahoittajalle. Perimistoimeksiannot toteutetaan tavallisesti valtuutuksen muodossa. Perimistoimeksiannon saaja valtuutetaan perimään saatava velalliselta valtuutuksen antajan (velkojan) nimissä ja lukuun. Perimistoimeksiannot voidaan toteuttaa myös niin, että saatavan inkassosiirronsaaja perii saatavan omissa nimissään, mutta velkojan lukuun. Merkittävää on, ettei inkassosiirronsaajalla ole itsenäistä oikeutta siirrettyihin saataviin. Velkoja (velkojan konkurssipesä) voi periaatteessa peruuttaa toimeksiannon ja näin disponoida saatavistaan uudestaan.¹¹ Tällaista oikeutta rahoitussopimuksen mukaan myyjällä ei suinkaan ole. Päinvastoin rahoitussopimuksessa lähemmin määritellyin edellytyksin rahoittajalla on yleensä valta siirtää takaisin myyjälle laskusaatava, jota ei ole hyväksytty tai joka on poistettu hyväksytyjen saatavien määrästä. Rahoittajalle siirretyt saatavat toimivat de facto rahoittajan ja myyjän välisen luottosuhteen vakuutena. Rahoittajalla on siirrettyihin saataviin laajempi oikeus kuin minkä vain perimistoimeksiannot antaisi.

Niinpä kaiken kaikkiaan normaalissa rahoitussopimuksen mukaisessa

⁹ »Laskukaupasta» ks. lähemmin Ruotsin oikeuden osalta *Björk*, SvJT 1983 s. 328 ja *Frigell*, SvJT 1984 s. 72.

¹⁰ Ks. *Frigell*, SvJT 1984 s. 72. — KKO:n käytännöstä takaisinsaantitapauksissa, joissa saatavan siirtoa on käytetty velan maksuna ks. *Raulos*, Hajahavaintoja korkeimman oikeuden oikeuskäytännöstä konkurssiasioissa 1980—1984, LM 1986 s. 819—822.

¹¹ Ks. *Braekhus*, ma. s. 341—342.

sa saatavan siirrossa kysymys on joko saatavan panttauksesta (1) tai saatavan vakuusluovutuksesta (5).

Vakuusluovutuksessa osapuolet perustavat ostaja-velkojalle omistusoikeusterminologian avulla turvaavan oikeusaseman siltä varalta, ettei myyjä kykene lunastamaan takaisin luovutuksen kohdetta. Tässä tapauksessa ostaja-velkoja toteuttaa myyjältä olevan saatavansa luovutuksen kohteen arvosta. Kuitenkin ostajalla on tilitysvelvollisuus myyjään nähden OikTL 37 §:n perusteella siitä ylijäämästä, mikä mahdollisesti jää, kun ostaja on toteuttanut saatavansa vakuuskohteen arvosta. Samanlainen tilitysvelvollisuus koskee myös panttivelkojaa. Tilitysvelvollisuutta ei voida sopimuksin poistaa etukäteen.¹²

Saatavan luovutuksessa vakuudeksi rahoittajalle ei ole mielekästä, että myyjä lunastaisi takaisin luovuttamansa saatavan, jota vastaan, sikäli kuin saatava on hyväksytty luotonannon perustaksi, myyjä on saanut 80 % saatavan määrästä. Rahoitussopimuksessa lähdetäänkin siitä, että rahoittaja saa suoraan hänelle siirretyn saatavan määrän velalliselta ja että rahoittaja on tilitysvelvollinen (OikTL 37 §) saatavan 20 % määrän osalta. Tilitysvelvollisuuden suhteen saatavan vakuusluovutus ja saatavan panttaus ovat samassa asemassa.

Kuten jo aikaisemmin todettiin, myös luottoriski ostajien maksukyvyttömyydestä säilyy myyjällä sitoumusvastuun perusteella rahoittajan hyväksi samalla tavalla sekä saatavan (vakuus)luovutuksessa että saatavan panttauksessa. Saatavan luovutus, joka on tapahtunut vakuus-tarkoituksessa, on siten omistusoikeusterminologian käytöstä huolimatta verrattavissa oikeusvaikutuksiltaan saatavan panttaukseen. Kuten jäljempänä havaitaan, sivullissuojan saannin edellytysten suhteen ei ole myöskään eroa saatavan (vakuus)luovutuksen ja saatavan panttauksen välillä.

IV. Tarkasteltavat sivullissuhteet

Factoring-rahoitus perustuu kolmikantajärjestelyyn, jossa ovat mukana myyjä-velkoja, ostaja-velallinen ja rahoittaja-siirronsaaaja. Viimeksi mainitun näkökulmasta on tähdellistä selvittää, missä vaiheessa hänen siirtoon perustuva vaateensa on suojattu sopimuspuolen, myyjän velkoja vastaan (vaihdantasuoja) erityisesti myyjää kohdanneen ulosoton tai konkurssin yhteydessä. Lisäksi tulee tarkasteltavaksi factoring-

¹² Vakuusluovutuksesta yleisesti ks. *Havansi*, mt. s. 442—446 ja siinä mainittua kirjallisuutta sekä *Björk*, SvJT 1983 s. 334—335 ja erityisesti factoring-sopimukseen sovellettuna s. 335—338 ja *Braekhus*, ma s. 341—351.

rahoittajan ja myyjän yritysikiinnitysvelkojan välinen relaatio. Tämä henkilösuhte tulee käytännössä ajankohtaiseksi tavallisesti myyjän ajaututtua konkurssiin.

Factoring-rahoittajan oikeusaseman kehityksessä vaihdantasuojan saaminen on tärkeä vaihe.¹³ Sen ei kuitenkaan välttämättä tarvitse merkitä täysin turvattua asemaa sivullisia kohtaan. Niinpä tuleekin lisäksi selvittää, millä edellytyksillä rahoittajan siirtoon perustuva vaade ei ole myöskään peräytettävissä takaisinsaantikanteella myyjää kohdanneen ulosoton tai konkurssin yhteydessä.

Kollisiotilanne sivullissuhteissa voi syntyä myös myyjän disponoidessa samasta saatavasta kahteen tai useampaan kertaan. Esityksen lopuksi tulenkin tarkastelemaan kaksoisdisponoinnin aiheuttamaa kollisiota factoring-rahoittajan ja kilpailevan luovutuksensaajan/pantinhaltijan välillä.

V. Vaihdantasuoja

1. Yleistä

Factoring-rahoitus sopimuksen tekeminen itsessään sitoo osapuolet — rahoittajaa ja myyjää — sopimuksen mukaisiin suorituksiin. Rahoittaja on oikeutettu vaatimaan sen jälkeen myyjältä omistusoikeutta tai panttioikeutta saataviin. Kysymys on yleensä laskusaatavasta ja joka tapauksessa sellaisesta saatavasta, josta ei ole annettu laisinkaan velkakirjaa. On täysin mahdollista, ettei saatavasta ole edes tehty asiakirjaa, joka voitaisiin esittää tai siirtää konkreettisesti henkilöltä toiselle.

Sopimus saatavan siirrosta (luovutuksesta tai panttauksesta) ei vielä anna factoring-rahoittajalle (luovutuksensaajalle/pantinsaajalle) suojattua asemaa suhteessa myyjän ulosmittaus- ja konkurssivelkoihin. Po. sivullissuojakysymys on ratkaistu velkakirjalain (VKL 622 / 31. 7. 1947) antamisen jälkeen soveltamalla analogisesti VKL 3 luvun tavallisia velkakirjoja koskevia säännöksiä ylipäänsä laskusaataviin, urakkasaataviin, korvaussaataviin jne. VKL:n esitöissä jo todettiin, että tavallisia velkakirjoja koskevia määräyksiä voitaisiin soveltuvilta osin ulottaa las-

¹³ Vaihdantasuojalla tarkoitan luovutuksensaajan/pantinsaajan suojaa luovuttajan/pantinhaltijan velkoja ja seuraajia vastaan. Oikeuskirjallisuudessa erotetaan usein vaihdantasuojasta erilleen velkojainsuoja, jolla kuvataan luovutuksensaajan suojaa luovuttajan ulosmittaus- ja konkurssivelkoja vastaan. Velkojainsuojan käsite on siten vaihdantasuojan käsitettä suppeampi. Asiasta lähemmin ks. mm. *Tepora* Omistuksenpidätyksestä, Vammala 1984, s. 348—350 kirjallisuusviittauksineen.

kusaaaviin ja muihin luottosuhteisiin, joista ei ole annettu lainkaan velkakirjaa.¹⁴

Rahoittaja-siirronsaajan vaihdantasuoja myyjän velkojia vastaan ratkeaa soveltamalla analogisesti VKL 31.1 §:n säännöstä. Niinpä suojan saamiseksi edellytetään, että luovuttaja tai luovutuksensaaja on tehnyt siirtoilmoituksen (denuntiaation) velalliselle, kun on kysymys vastikkeellisesta oikeustoimesta (luovutuksesta). Sama säännös soveltuu myös panttaukseen (VKL 10 §). Siirtoilmoituksen tekemisellä velalliselle on täytettävänä sama tehtävä kuin hallinnan siirrolla uudelle velkojalle juoksevien velkakirjojen osalta. Laskun tai muun asiakirjan, joka osoittaa tavallisen saatavan, konkreettinen hallinnan siirto (traditio) luovutuksensaajalle ei ole siten tarpeen. Tavallinen saamisasiakirja (lasku, sopimus tms.) on vain saatavan todiste(keino) toisin kuin juokseva velkakirja, jota pidetään arvopaperina. Sille on ominaista saamis-oikeuden kytkeytyminen itse asiakirjaan, jonka hallinta on välttämätön edellytys oikeuden käyttämiselle. Siirtoilmoituksen toimittamisen jälkeen lakkaa myös luovuttajan/pantinantajan passiivinen legitimaatio luovutuksensaajan/pantinsaajan hyväksi eli vain viimeksi mainittu on legitimoitu vastaanottamaan maksun niin, että velallinen saa maksusuoja (VKL 29 §).¹⁵

Factoring-rahoitus-sopimuksen vakioehdoissa säännöllisesti edellytetään, että siirtoilmoituksesta ostajalle huolehtii myyjä. Siirtoilmoitus ulkopuoliselle — ostajalle — antaa tarvittavaa julkisuutta siirrolle, vaikkakaan ei läheskään samassa määrin kuin irtaimen esineen/arvopaperin kohdalla hallinnan siirto. Kuitenkin siirtoilmoitukseen liittyvä julkisuus on omiansa vähentämään valesiirtojen riskiä kuin myös siirtopäiväysten muuttamisia.¹⁶

¹⁴ Ehdotus velkakirjalaiksi ym. *Kom. 1936: 1* s. 18. Ks. myös *Hakulinen*, mt. s. 184. ja *Aurejärvi*, mt. s. 7—8.

¹⁵ Ks. *Havansi*, mt. s. 144 ja *Björk*, SvJT 1983 s. 346—349.

¹⁶ Oikeuskirjallisuudessa on esitetty arvostelua siirtoilmoitusta kohtaan yhtäältä siihen liittyvien käytännöllisten vaikeuksien vuoksi, kun on kyse suuresta määrästä saatavia, ja toisaalta sen vuoksi ettei siirtoilmoitus ole riittävä keino ulospäin valvoa tapahtuneita luovutuksia/panttauksia. Ks. *Håstad*, *Kompendium i sakrätt*, Uppsala 1978, s. 132 kirjallisuusviittaustaan, *von Eyben*, *Modernisering af panteretten*, Nordisk Gjenklang, Festschrift till Arnholm, Oslo 1969, s. 369. ja *Björk*, SvJT 1983 s. 365—367.

Siirtoilmoituksen vaihtoehtona on esitetty viranomaisen luona tapahtuvaa rekisteröintiä. Norjan uudessa panttilaissa (1980) rekisteröintivaihtoehto on omaksuttu factoringin osalta. Laissa edellytetään, että factoring-rahoitus-sopimus tulee myyjän velkojia sitovaksi sillä, että sopimus rekisteröidään irtaimistorekisteriin. Rahoitus-sopimus voi koskea saatavan luovutusta, vakuusluovutusta tai panttausta. — Ks. lähemmin Pantloven § 4—10 sekä *Kjelstrup*, *Om avtalepant mm.*, Oslo 1980, s. 91—92 sekä *Sandvik—Krüger—Giertsen*, *Norsk panterett*, Bergen 1980, s. 344—345.

2. Siirtoilmoitus

Asianmukaiselta siirtoilmoitukselta vaaditaan tietyt minimiedellytykset. (a) Erityisiä muotovaatimuksia denuntiaation toimittamiselle ei ole VKL 31.1 §:ssä asetettu. Niinpä suullinenkin siirtoilmoitus periaatteessa riittää. Vastaisen todistelun helpottamiseksi siirtoilmoitus on syytä kuitenkin tehdä aina *kirjallisesti*. Myöskään siirtoilmoituksen vastaanottamisen vahvistusta ei edellytetä velalliselta. Luonnollisestikaan mitään estettä ei ole vaatia tällaista vahvistusta todistamistarkoituksessa.¹⁷ (b) Siirtoilmoituksen voi tehdä joko luovuttaja/pantinantaja tai luovutuksensaaja/pantinsaaja. Kuten jo edellä todettiin, rahoitussopimuksessa säännöllisesti edellytetään myyjän (= luovuttajan/pantinantajan) toimittavan siirtoilmoituksen. (c) VKL 31.1 §:n sanamuodon perusteella on pääteltävissä, että on välttämätöntä ilmoittaa siirrosta velalliselle *nimenomaisesti*. Niinpä ei riitä esimerkiksi, että kauppatavasta tai muusta vakiintuneesta tavasta seuraa, että saatava siirretään pääsääntöisesti kolmannelle — rahoittajalle — ja että se on velallisen tiedossa.¹⁸ (d) Siirtoilmoituksen sisällön suhteen on asetettavissa ainakin kolme vaatimusta. Ensinnäkin tulee siitä käydä ilmi saatavan *luovutus* tai vastaavasti panttaus. Mikäli ilmoitetaan vain, että velallisen tulee maksaa kolmannelle, on ilmoitus riittämätön. Tällöin kyse saatavaa olla vain ns. inkassosiirrosta erotuksena saatavan luovutuksesta/panttauksesta.¹⁹ Toiseksi ilmoituksesta tulee ilmetä yksiselitteisesti *uuden velkojan nimi* (factoring-rahoituksen tapauksessa factoring-rahoitusyhtiön nimi). Ei riitä esimerkiksi, että on ilmoitettu useampia vaihtoehtoisia luovutuksensaajia/pantinsaajia.²⁰ Kolmanneksi *saatavan*, jonka siirrosta on kysymys, tulee olla kyllin *selvästi ilmaistu*. Tämä on tärkeätä sekä saatavan suuruuden että saatavan yksilöinnin kannalta silloin, kun luovuttajalla/pantinantajalla on useita saatavia velalliselta. Käytännössä saatavan yksilöintivaatimus täyttyy laskun avulla niissä tapauksissa, joissa siirtoilmoitus merkitään suoraan ostajalle

¹⁷ Ks. *Havansi*, Panttioikeus osakkeeseen, I osa, Vammala 1979, s. 226—229, *Braekhus*, ma. s. 351, *Håstad*, Studier i sakrätt, Stockholm 1980, s. 125—126 ja *Björk*, SvJT 1983 s. 353.

¹⁸ Siirtoilmoituksen nimenomaisuutta ovat kirjallisuudessa vaatineet mm. *Taxell*, Panträtt i skuldebrev, Åbo 1949, s. 74—75 ja *Braekhus*, ma. s. 351. Vrt. *Walén*, Lagen om skuldebrev mm., Stockholm 1977, s. 199—200.

Osamaksurahoituksen siirtoilmoituksen osalta vastaavasti ks. *Tepora*, mt. s. 209—214.

¹⁹ Ks. *Håstad*, Studier i sakrätt s. 125, *von Eyben*, Panterettigheder, 5. uppl., København 1975, s. 446 ja *Björk*, SvJT 1983 s. 355.

²⁰ *Braekhus*, ma. s. 351 ja *Rodhe*, Något om säkerhet i ett flöde av ekonomiska värden enligt svensk rätt, JFT 1973 s. 248—249.

lähetettyyn laskuun. Laskuun leimasimella merkitty siirtoilmoitus täyttää VKL 31 §:n vaatimukset (KKO 1982 II 77).²¹

Oikeuskirjallisuudessa on herätetty kysymys siitä, missä vaiheessa siirtoilmoitus on tehtävä jotta saisi laissa tarkoitetut oikeusvaikutukset. Eli voidaanko siirtoilmoitus tehdä jo etukäteen, ts. luovutusta/panttausta ei ole vielä tapahtunut vaan sitä korkeintaan suunnitellaan vai koskeeko siirtoilmoitus ainoastaan jo tapahtunutta siirtoa. VKL 31.1 §:n tarkoitus puoltaa jälkimmäistä vaihtoehtoa.²² Siirtoilmoituksen yhtenä perusfunktiona on, kuten jo aikaisemmin todettiin, luoda tarvittava julkisuus siitä, että siirto *de facto* on tapahtunut tiettyä hetkenä. Toinen asia on, että siirretty saatava voi olla vielä sellainen, että vaikkakin se on syntyperusteeltaan tunnettu (esim. urakkasopimus), niin sitä ei ole vielä ansaittu. Tähän kysymykseen palaan kohta jäljempänä.

VKL 31.1 §:n pohjalta on edelleen pääteltävissä, ettei riitä siirtoilmoituksen oikeusvaikutusten aikaansaamiseksi vielä se, että siirtoilmoitus on lähetetty velalliselle, jos hän ei sitä kuitenkaan ole koskaan saanut (vrt. OikTL 40 §). Välttämätöntä on siis, että velallinen on vastaanottanut siirtoilmoituksen. Sitä vastoin oikeuskirjallisuudessa on esitetty erilaisia mielipiteitä siitä, tuleeko velallisen saada myös ensin selko siirtoilmoituksen sisällöstä ennen kuin siirtoilmoituksen oikeusvaikutukset tulevat voimaan.²³ Mielestäni on riittävää, että velallinen on saanut siirtoilmoituksen. Käytännössä se yleensä merkitsee sitä, että velallinen ottaa välittömästi selon ilmoituksen sisällöstä ja ainakin hänellä on siihen ollut mahdollisuus. Todennettavissa oleva siirtoilmoituksen saapuminen velalliselle riittää täyttämään sinänsä tarvittavan julkisuuden siirron tapahtumisesta.

3. Vielä ansaitsemattoman saannon siirto

Factoring-rahoitussopimuksessa edellytetään säännöllisesti, että yritysasiakas (= myyjä) siirtää kaikki asiakassaataavansa rahoittajalle. Sitoumus sisältää siis myös *tulevat* saatavat, ts. sellaiset saatavat, joita

²¹ Braekhus, ma. s. 351 ja von Eyben, Panterettigheder s. 446—447.

Lauseke voi kuulua seuraavasti: »Tämä saatava on Rahoitusyhtiö X Oy:n kanssa tehdyn sopimuksen perusteella siirretty mainitulle yhtiölle. Lasku on maksettava ja voidaan pätevästi maksaa vain Rahoitusyhtiö X Oy:lle. Tässä mainittu siirto on peruutettavissa vain Rahoitusyhtiö X Oy:n suostumuksella.

Tähän saatavaan tai sen perusteeseen kohdistuvista huomautuksista on välittömästi ilmoitettava Rahoitusyhtiö X Oy:lle.»

²² Kysymystä on laajemmin tarkastellut Rodhe, ma. s. 249.

²³ Kysymyksestä ks. lähemmin Taxell, mt. s. 74, Walin, mt. s. 200 ja Björk, SvJT 1983 s. 357.

myyjä rahoitussopimuksen tekohetkellä ei ole vielä ansainnut — vastasuoritus tekemättä. Kysymys kuuluu nyt, miten VKL 31 §:n mukaan rahoittajan vaihdantasuoja määräytyy tällaisessa tapauksessa.

Rahoitussopimus on eräänlainen puitesopimus, jossa myyjä on sitoutunut siirtämään kaikki asiakassaatavansa rahoittajalle. Käytännössä ei synny ongelmia niissä »normaalitapauksissa», joissa ostajalle ilmoitetaan saatavan siirrosta vasta sen jälkeen kun myyjä on jo ansainnut siirron kohteena olevan saatavan.²⁴ Tällöin saatavan siirto sitoo myyjän velkojia välittömästi kun velallinen on saanut siirtoilmoituksen, ts. rahoittaja saa vaihdantasuojan.

Vaihdantasuojan määräytyminen muuttuu ongelmalliseksi niissä tapauksissa, joissa myyjä siirtää de facto syntyperusteeltaan tunnetun mutta ei-ansaitun saatavan rahoittajalle luototettavaksi ja myyjä ilmoittaa velalliselle yhtäältä rahoitussopimuksesta ja toisaalta niiden saatavien siirrosta rahoittajalle, jotka myyjä tulee saamaan velalliselta tehtyään oman suorituksensa. Kuvatuolaisista tilanteista syntyy käytännössä esimerkiksi silloin, jos rahoitetaan urakkasopimukseen perustuvia urakkaosia etupainoisesti eli ennen kuin urakkavaiheet on tehty. Riittääkö em. siirtoilmoitus antamaan rahoittajalle vaihdantasuojan myyjän ulosmittaus- ja konkurssivelkojia vastaan?

Siirtoilmoitus on tehty vasta siirron tapahduttua ja täyttää tässä mielessä aiemmin esitetyn vaatimuksen. Sen sijaan mitään ansaittua saatavaa ei vielä siirtoilmoituksen tekemisen hetkellä myyjällä ole velalliselta. Rahoittajan vaihdantasuojan saamisen kannalta kiinnitän huomiot tässä yhteydessä muutama näkökohtaan.

Siirtoilmoitukselta edellytetään sisällöllisesti, että saatava on riittävästi yksilöity ja määrältään rajattu, ainakin enimmäismäärältään. Niinpä jos siirtoilmoituksessa on selvästi ilmaistu saatavan syntyperuste (esim. tietty urakkasopimus tai hankintasopimus) ja syntyperusteen mukaiset saatavaerät (esim. urakkasopimuksen mukainen maksutaulukko), täyttää tällainen siirtoilmoitus aivan ilmeisesti tältä osin pätevältä ilmoitukselta vaadittavat edellytykset. Sen sijaan jos saatava on täysin fiktiivinen — syntyperustettakaan ei vielä ole — ei tällaista fiktiota koskeva siirtoilmoitus täytä ilmoituksen sisällöllisiä vaatimuksia. Riittävä yksilöintimahdollisuus ei näyttäisi siten käytännössä olevan ongelma ei-ansaitun saatavan kohdalla.

Kysymykseksi kuitenkin yhä jää, onko tarkoituksenmukaista ja oikeuspoliittisesti suotavaa sallia ei-ansaitun saatavan siirto niin, että sitä

²⁴ Rahoitussopimuksen vakioehdoissa yleensä edellytetään, että laskusaatavan siirtäminen käsittää samalla myyjän taholta vakuutuksen siitä, että saatavan perusteena oleva tavarantoimitus tahi työ- tai palvelusuuoritus tms. on asianmukaisesti tapahtunut.

koskeva siirtoilmoitus antaisi rahoittajalle vaihdantasuojan. Vai olisi-ko asetettava siirtoilmoitusta koskevaksi vaatimukseksi, että pätevä ilmoitus on tehtävissä vain ansaituista saatavista. Vai liitetäänkö vaihdantasuojan saanti de facto siirtoilmoitusta myöhemmin seuraavaan saatavan ansaintahetkeen. Ruotsin korkeimman oikeuden käytännössä on jouduttu ottamaan em. kysymyksiin kantaa tapauksessa *NJA 1973 s. 635*. Tapauksessa HD katsoi, että siirtoilmoitus ei-ansaitusta saatavasta on sinänsä pätevä ja siis mahdollinen.²⁵ Saatavan panttioikeus ei kuitenkaan sitonut muita velkoja välittömästi siirtoilmoituksen perusteella vaan se tuli sitovaksi sitä mukaa kuin siirretty saatava oli ansaittu. Niinpä jos saatavan ansaitseminen tapahtuu vasta sen jälkeen kun myyjä on asetettu konkurssiin tai saatava on ulosmitattu, tulee saatava konkurssipesälle tai vastaavasti ulosmittausvelkojan hyväksi. Po. tapauksista on Ruotsin oikeuskirjallisuudessa arvioinut *Håstad*.²⁶ Hän on muuttanut aiempaa kriittistä kantaansa myönteisempään suuntaan tapauksen suhteen. Esineoikeudellisen suojan kannalta näyttövaikeudet ansaitsemishetken osalta eivät ole ylivoimaisia. Sitä vastoin takaisin-saantisäännösten soveltamisen kannalta ansaitsemishetki on ongelmallinen, koska sen arvioiminen tapahtuu jälkikäteen.

Vaikkakin meillä esimerkiksi kiinteistöpanntioikeuden piiriin tulee automaattisesti ilman eri panttausta kiinteistöön myöhemmin ainesosana kuuluva rakennus, ei kuitenkaan ilmeisesti ole tarkoituksenmukaista sallia ei-ansaitun saatavan siirto rahoittajalle myyjän velkoja sitovasti edes niin, että sivullissitovuus kytkettäisiin myöhempään saatavan ansaintahetkeen. Tätä kantaa voidaan perustella voimassa olevan oikeuden kannalta lähinnä sillä, että meillä ansaitsemattoman saatavan ulosmittaamista ei ole pidetty sallittuna. Mikäli ennakko siirto sallittaisiin velkoja sitovasti, niin ulosmittaus ei ole mahdollinen enää siten kun saatava on myöhemmin ansaittu, ts. ei ole sellaista välitilaa, jolloin ulosmittaus voitaisiin toimittaa kuten *Koulu* on todennut.²⁷

4. Yrityskiinnitys

Yrityskiinnityslaki (634/24. 8. 1984), joka tuli voimaan 1. 1. 1986 on tehnyt mahdolliseksi, että yrittäjän kassavarat, saatavat, arvopaperit ja muu rahoitusomaisuus on tullut yrityskiinnityksen piiriin (YrKiinL 3

²⁵ Myös Norjan oikeuskäytännössä on pidetty mahdollisena ansaitsemattoman saatavan siirto vakuustarkoituksessa. Ks. *Rt. 1963.893. Braekhus* (ma. s. 353) on suhtautunut tapaukseen kriittisesti.

²⁶ *Håstad, Sakrätt avseende lös egendom*, 2. uppl, Lund 1984, s. 225—227. Aiheesta ks. myös *Björk*, SvJT 1983 s. 358—359.

²⁷ *Koulu*, Saatavan ulosmittaus, Mikkeli 1984, s. 181—182.

§).²⁸ YrKiinL 4.3 §:ssä lähdetään siitä, että yritysikiinnityksen kohteena olevaa omaisuutta ei saa antaa pantiksi muulla tavoin kuin yritysikiinnityslain säännöksiä noudattaen eikä sellainen panttaus sido kiinnityksenhaltijaa. Poikkeuksena pääsäännöstä ovat arvopaperit ja saatavat. Saatavalla tarkoitetaan tässä yhteydessä rahamääräistä saamista. Tällainen saatava, joka lähtökohtaisesti on yksityisoikeudelliseen sopimukseen perustuva ja siirtokelpoinen, on mahdollista pantata erikseen yritysikiinnityksen estämättä. Lainvalmistelussa on kiinnitetty huomiota siihen, että factoring-rahoitusjärjestelmä perustuu saatavien panttaukselle.²⁹

Saatavan siirto rahoittajalle vakuudeksi, ollakseen sitova yritysikiinnitysvelkojaan nähden, edellyttää, että saatavasta on tehty VKL 31.1 §:n mukaisesti asianmukainen siirtoilmoitus velalliselle. Tällöin factoring-rahoittajalla on parempi oikeus saatavaan kuin yritysikiinnityksenhaltijalla. On kuitenkin syytä korostaa, että rahoittajalle siirretty (pantattu) saatava on myös yritysikiinnityksen kohteena. Niinpä jos yrittäjä asetetaan konkurssiin, on rahoittajalla etusija ennen yritysikiinnitysvelkoja ja muita konkurssivelkoja käyttää hänelle siirrettyjä saatavia rahoitussaatavansa peittämiseen. Ylimenevä osuus saatavista tulee tilitettäväksi pesään ja po. osuus kuuluu myös yritysikiinnityksen piiriin.³⁰ Tietenkin on mahdollista, että mainitusta ylimenevästä osuudesta on yrittäjä disponoinut aikaisemmin — esim. pantannut sen erikseen —, jolloin on tilanteeseen sovellettava disponoinnin mukaisia säännöksiä (esim. jälkipanttausta koskevia säännöksiä).³¹

VI. Takaisinsaanti

Edellä on tarkasteltu asiakassaatavan siirtoa sivullissitovuuden näkökulmasta. Seuraavassa on tarkoitus lyhyesti tutkia po. siirtoa takaisinsääntöjen avaamasta näkökulmasta. Tarkastelussa rajoitun

²⁸ Kiinnityksen ottaneen elinkeinonharjoittajan *omistama* omaisuus voi kuulua vain yritysikiinnityksen piiriin, mistä seuraa, että urakka-, kuljetus- yms. sopimukseen perustuva saaminen kuuluu yritysikiinnityksen piiriin vasta sen jälkeen kun se on kirjattavissa velkojan saatavaksi (tuloksi) hänen kirjanpitoonsa eli saatava on ansaittu. Saatavan ei kuitenkaan tarvitse olla vielä erääntynyt. — Asiasta laajemmin ks. *Ojanen—Sutinen*, Yritysikiinnitys, Mikkeli 1986, s. 53—58.

²⁹ Yritysikiinnitystoimikunnan mietintö (*Kom. 1981: 56*) s. 74. Ks. myös *Ojanen—Sutinen*, mt. s. 46—47.

³⁰ Ks. *Ojanen—Sutinen*, mt. s. 47 ja *Koulu*, mt. s. 78.

³¹ Laskusaatavien ylimenevän osan panttauksesta ks. mm. *Rodhe*, JFT 1973 s. 250 ss., *Håstad*, *Skrätt avseende lös egendom*, s. 204—208, ja *Björk*, SvJT 1983 s. 349—350 ja 359—363 lähteineen. Ruotsin oikeuskäytännöstä ks. *NJA* 1980 s. 197.

vain tyypilliseen factoring-rahoitusjärjestelyyn, jossa yrittäjä siirtää kaikki asiakassaataavansa rahoittajalle vakuudeksi rahoitussopimukseen perustuvista saatavista. Tällainen saatavien siirto merkitsee oikeustointa, johon sovelletaan panttausta koskevia säännöksiä. Tämä merkitsee sitä, että oikeustoimen peräyttämistä on arvioitava KS 46 §:n e-kohdan mukaan, ts. »jos velallinen viimeisinä kuutenakymmenenä päivänä ennen konkurssin alkua on antanut pantin velasta, jota otettaessa semmoista vakuutta ei ole määrätty, niin panttaus peräytyköön». Sen sijaan tarkastelun ulkopuolelle jätän kaikki ne tilanteet, joissa on tosiasiallisesti kysymys saatavan luovutussiirrosta omistajanvaihdostarkoituksessa (kauppa), saatavan siirrosta velan maksuna tai saatavan siirrosta perimistoimeksiantona. Takaisinsaantisäännösten kannalta näitä oikeustoimia on arvioitava eri pohjalta.³²

Factoring-rahoitusjärjestelyssä normaalisti lähdetään liikkeelle siitä, että rahoittaja ja yrittäjä tekevät keskenään *ensin* rahoitussopimuksen. Siinä rahoittaja on tietyn velan antamiseen sidotuksi tulemisensa yhteydessä säännöllisesti vaatinut panttivakuuden itselleen. Yrittäjä on puolestaan sitoutunut yleensä siirtämään kaikki asiakassaataavansa rahoittajalle vakuudeksi. *Havansi* on katsonut, että KS 46 §:n e-kohdan tarkoituksen kannalta ratkaisevaa on juuri se, että velkoja on ennen omaa sidotuksi tuloaan tehnyt kyseisen panttivakuuden järjestämisestä edellytyksen sille, että hän sitoutuu myöntämään määrättyä luottoa.³³ Mikäli panttivakuutta vaaditaan vasta myöhemmin tapahtuvan luottovaluutan luovuttamisen yhteydessä, on pantti takaisinsaannin alainen sikäli kuin se on tapahtunut kriittisenä aikana ennen konkurssin alkua.

Jos kriittisenä aikana tehdyllä factoring-rahoitussopimuksella on järjestetty vakuus myös rahoittajan aiemmille saataville yrittäjältä, jota velkaa myönnettäessä ei ole sovittu vakuudesta, on panttina olevat saatavat vanhan velan määrän osalta peräytettävissä.³⁴

Oman erityiskysymyksensä takaisinsaannin kannalta factoring-rahoitus synnyttää siinä, että kysymys on eräänlaisesta *konttokuranttityyppisestä* suhteesta sekä luoton että panttauksen suhteen.³⁵ Luoton määrä on jatkuvasti edestakaisessa liikkeessä sovitun luottolimitin puitteissa ja myös rahoittajalle siirtyvät yrittäjän asiakassaatatavat kokonaisuutensa vaihtelevat.

³² Arviointi käytännössä tapahtuu yleensä KS 46 §:n b ja d kohdan pohjalta. KKO:n asiaa koskevasta käytännöstä ks. *Raulos*, LM 1986 s. 812—822 ja *Koulu*, mt. s. 181.

³³ *Havansi*, Pantin takaisinsaannista konkurssissa, Hämeenlinna 1979, s. 69—71 lähteineen.

³⁴ Ruotsin oikeuden osalta ks. *Björk*, SvJT 1983 s. 363.

³⁵ Konttokuranttisuhteesta ks. *Havansi*, Pantin takaisinsaannista konkurssissa s. 74, 85—86 ja 110—111.

Kuten *Havansi* on todennut, on selvää että pantti kattaa e-kohdan kannalta varmuudella koko sen velkasaldon, jota tiliasema kulloinkin osoittaa jos pantti on luvattu jo silloin, kun konttokuranttityypiseen luotonantoon sitouduttiin.³⁶ Factoring-rahoitusjärjestelmässä asiakassaavat on luvattu pantiksi rahoittajan sitoutuessa luotonantoon. Tosiasiallisesti rahoittajalle siirrettyjä asiakassaatavia vastaan rahoittaja antaa rahoitussopimuksen mukaisesti luottoa. Niinpä rahoittajalle asianmukaisesti siirretyt asiakassaavat panttina kattavat e-kohdan kannalta koko sen velkasaldon, jota tiliasema kulloinkin osoittaa. Normaalissa järjestyksessä tapahtuvassa factoring-rahoituksessa luottovaluuttaa ei luovuteta — tilitapahtumia ei ole — ennen kuin asiakassaatava on siirretty rahoittajalle luototettavaksi ja samalla saatava toimii rahoitussaatavan vakuutena. Factoringkäytännössä ei yleensä esiinny tapauksia, joissa pantti on luvattu vasta sen jälkeen, kun tilitapahtumia jo on ollut. Toinen asia on, jos factoring-rahoitusjärjestelyllä pyritään antamaan vakuus rahoittajan jo aiemmin antamille luotoille, mistä oli puhetta jo aikaisemmin.³⁷

Rahoitussopimuksessa edellytetään säännöllisesti, että yrittäjä siirtää *kaikki asiakassaatavansa* rahoittajalle rahoitussaatavan vakuudeksi. Pantiksi sovitut asiakassaavat muodostavat tietyn varallisuuspiirin, joka on kuitenkin jatkuvan koostumusvaihtelun alainen. Panttiobjektin etukäteinen yksilöinti tapahtuu kolmikantajärjestelyn avulla. Yrittäjä ja rahoittaja nimetään sopimuksessa konkreettisesti. Kolmantena osapuolena ovat yrittäjän asiakkaat, joita ei yleensä sopimuksessa etukäteen nimetä, vaan edellytetään, että yrittäjän kaikki asiakkaat tulevat sopimuksen piiriin siinä mielessä että kaikki asiakassaavat siirretään rahoittajalle vakuudeksi. Vaikkakin pantiksi siirrettyjen saatavien koostumus ja arvomäärä vaihtelevat kriittisenä aikana, ei takaisinsaanti e-kohdan nojalla ole mahdollinen, jos siirretyt saatavat ovat syntyneet yrittäjän *tavanomaisesta liiketoiminnasta*.³⁸ Panttiobjektin etukäteisyksilöinnin riittävyys edellyttää viimeksi mainittua täsmennystä.³⁹ Factoring-rahoitusjärjestelmä rakentuu ajatukselle tukea liikeyrityksen normaalina pidettävää liiketoimintaa muuntamalla rahoitusyhtiön

³⁶ *Havansi*, Pantin takaisinsaannista konkurssissa s. 85.

³⁷ Tässä tapauksessa uudeksi velaksi ja siis jälkikäteisen pantin turvaamaksi e-kohdan kannalta voidaan katsoa vain velkasaldon lisäys panttausluvannan (rahoitussopimuksen teon) ajankohdan ja myyjän konkurssihetken välillä. Ks. *Havansi*, Pantin takaisinsaannista konkurssissa s. 86.

³⁸ *Havansi*, Pantin takaisinsaannista konkurssissa s. 111 lähteineen.

³⁹ Etukäteisyksilöinnin riittävyyden määrän arvioinnista ks. *KKO 1972 II 55* ja sen pohjalta *Havansin* (Pantin takaisinsaannista konkurssissa s. 159—162) esittämää arviota.

avulla liikeyrityksen myynnistä syntyvät asiakassaavat välittömästi rahaksi.

VII. Vaihdamtasuoja kaksoisdisponoinnin yhteydessä

Kollisio saattaa syntyä paitsi rahoittajan ja yrittäjän velkojien välillä, myös rahoittajan ja kilpailevan luovutuksensaajan/pantinhaltijan kesken. Factoring-rahoitussopimuksen vakioehdoissa edellytetään yleensä, ettei myyjällä (yrittäjällä) ole oikeutta antaa vakuudeksi tai muutoin siirtää kolmannelle laskusaatavaa, joka on rahoittajalla vakuutena. Tämä kieltö tarkoittanee nimenomaan saatavan kaksoisdisponointia eikä kieltäne esim. jälkipanttioikeuden perustamista saatavien ylimenevältä osalta. Jos myyjä vastoin kieltä disponoi toiseen kertaan asiakassaatavastaan, syntyy oikeudellinen kollisio rahoittajan ja kilpailevan luovutuksensaajan/pantinsaajan välillä paremmasta oikeudesta saatavaan.

Mainittuun kollisioon on löydettävissä ratkaisukriteerit VKL 31.2 §:ssä. Lähtökohtaisena pääperiaatteena on aikaprioriteetti. Tästä pääsäännöstä kuitenkin poiketaan myöhemmän luovutuksensaajan/pantinsaajan hyväksi, jos myöhemmästä luovutuksesta/panttauksesta on aikaisemmin ilmoitettu asianmukaisesti velalliselle (ostajalle) ja saaja tällöin ei tiennyt eikä hänen pitänyt tietää aiemmasta luovutuksesta/panttauksesta.⁴⁰ Käytännössä tällainen saatavan kaksoisdisponointi on täysin mahdollinen factoring-rahoitussopimuksen tekemisen jälkeen, mikäli kilpaileva siirronsaaja toimii vain ripeästi siirtoilmoituksen tekemisessä, kun toisaalta muistetaan, että myyjä toimittaa normaalisti siirtoilmoituksen laskuun merkityllä sitä koskevalla leimauksella.

⁴⁰ Ks. *Björk*, SvJT 1983 s. 367 lähteineen ja *Havansi*, Esinevakuusoikeudet s. 144.